

Savod o'rgatish davri darslarini pedagogik texnologiyalardan foydalanish.

Aminova Sevinchoy Sirojiddin qizi

Toshkent amaliy fanlar universiteti Gavhar ko‘ chasi 1 Toshkent 100149
Pedagogika fakulteti “Boshlang‘ich ta’lim nazariyasi va metodikasi”kafedrasi Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi BT-23-01 guruh talabasi.
sevinchaminova0206@gmail.com

Annotatsiya

Bugungi globallashuv va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, uning samaradorligini oshirish har bir davlatning ustuvor vazifalaridan biridir. O‘zbekiston Respublikasida ta'lim sohasidagi islohotlar, xususan, boshlang‘ich ta'lim sifatini tubdan yaxshilashga qaratilgan sa'y-harakatlar ushbu dolzarblikni yanada kuchaytiradi. Savod o‘rgatish davri boshlang‘ich ta'limning poydevori bo‘lib, o‘quvchilarning keyingi o‘qish faoliyati va shaxsiy rivojlanishi uchun asos yaratadi. An'anaviy o‘qitish usullari zamonaviy talablarga har doim ham to‘liq javob bera olmaydi, chunki ular ko‘pincha passiv tinglash va yodlashga asoslangan bo‘lib, o‘quvchilarning ijodiy fikrlash, tanqidiy tahlil qilish va muammolarni hal qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga yetarli e'tibor bermaydi. Pedagogik texnologiyalardan foydalanish esa o‘quv jarayonini interfaol, qiziqarli va samarali qilish imkonini beradi.

Kalit so’zlar: Savod o'rgatish, Pedagogik texnologiyalar, Innovatsion yondashuvlar, Ta'lim samaradorligi, Interfaol usullar, Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, O'yin texnologiyalari, Boshlang'ich ta'lim,

Annotation: In today’s era of rapid globalization and the dynamic development of information and communication technologies, modernizing the education system and improving its effectiveness have become priority tasks for every country. In the Republic of Uzbekistan, ongoing reforms in the field of education, particularly efforts aimed at fundamentally improving the quality of primary education, further emphasize this relevance. The literacy instruction period serves as the foundation of primary education, laying the groundwork for students’ future academic activities and personal development. Traditional teaching methods do not always fully meet modern requirements, as they are often based on passive listening and memorization, and do not pay sufficient attention to developing students’ creative thinking, critical analysis, and problem-solving skills. The use of pedagogical technologies, however, makes it possible to create an interactive, engaging, and effective learning process.

Keywords: Literacy instruction, Pedagogical technologies, Innovative approaches, Educational effectiveness, Interactive methods, Information and communication technologies, Game-based technologies, Primary education.

Аннотация: В условиях современной глобализации и стремительного развития информационно-коммуникационных технологий модернизация системы образования и повышение её эффективности становятся приоритетными задачами каждого государства. В Республике Узбекистан реформы в сфере образования, в частности усилия, направленные на коренное улучшение качества начального образования, ещё больше подчёркивают актуальность данной проблемы. Период обучения грамоте является основой начального образования, закладывающей фундамент для дальнейшей учебной деятельности и личностного развития учащихся. Традиционные методы обучения не всегда полностью соответствуют современным требованиям, так как они зачастую основаны на пассивном восприятии и запоминании и не уделяют достаточного внимания развитию творческого мышления, критического анализа и навыков решения проблем. Использование педагогических технологий позволяет сделать учебный процесс более интерактивным, интересным и эффективным.

Ключевые слова: Обучение грамоте, Педагогические технологии, Инновационные подходы, Эффективность образования, Интерактивные методы, Информационно-коммуникационные технологии, Игровые технологии, Начальное образование.

Kirish

Savod o‘rgatish tushunchasi ta'lim tizimining asosiy poydevorlaridan biri bo‘lib, shaxsning jamiyatda to‘laqonli ishtirok etishi uchun zarur bo‘lgan o‘qish, yozish va hisoblash ko‘nikmalarini egallash jarayonini anglatadi. Bu jarayon nafaqat harflarni tanish va so‘zlarni tuzishdan iborat, balki matnni tushunish, o‘z fikrlarini yozma shaklda ifodalash va axborotni tanqidiy tahlil qilish qobiliyatini ham o‘z ichiga oladi. Savodxonlik darajasi jamiyatning intellektual salohiyati, iqtisodiy rivojlanishi va madaniy taraqqiyotining muhim ko‘rsatkichi hisoblanadi. Zamonaviy dunyoda savodxonlik tushunchasi yanada kengayib, raqamli savodxonlik, media savodxonlik kabi yangi qirralarni ham o‘z ichiga olmoqda, bu esa ta'lim metodologiyasiga yangi talablar qo‘yadi.

Tarixiy nuqtai nazardan, savod o‘rgatish usullari jamiyatning ehtiyojlari va mavjud texnologiyalariga qarab doimiy ravishda o‘zgarib borgan. Qadimda asosan diniy matnlarni o‘qishga qaratilgan bo‘lsa, sanoat inqilobi davrida ishchi kuchini tayyorlash maqsadida keng tarqaldi. XX asrda umumiy majburiy ta'limning joriy etilishi bilan savod o‘rgatish metodikasi yanada takomillashdi va ilmiy asosga ega bo‘ldi. Bugungi kunda esa axborot asrida yashayotganimiz sababli, savod o‘rgatish jarayonida o‘quvchilarga nafaqat an'anaviy ko‘nikmalarni, balki doimiy o‘rganish, moslashuvchanlik va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini ham singdirish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu esa pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanishni talab qiladi. Savod o‘rgatishning asosiy metodologik tamoyillaridan biri bu ilmiylik tamoyilidir. Bu

tamoyil ta'lim mazmunining zamonaviy fan yutuqlari va pedagogik tadqiqotlar natijalariga asoslanishini, shuningdek, o‘quvchilarga berilayotgan bilimlarning ishonchliligi va ob'ektivligini ta'minlashni nazarda tutadi. Ilmiylik tamoyili o‘qituvchidan doimiy ravishda o‘z bilimlarini yangilab borishni va ta'lim jarayoniga innovatsion yondashuvlarni joriy etishni talab qiladi. Ikkinchi muhim tamoyil esa tizimlilikdir. Tizimlilik tamoyili savod o‘rgatish jarayonini yaxlit, o‘zaro bog‘liq elementlardan iborat sistema sifatida ko‘rishni anglatadi. Bunda harflarni o‘rganishdan boshlab, so‘zlar, gaplar va matnlar bilan ishlashgacha bo‘lgan barcha bosqichlar mantiqiy ketma-ketlikda, bir-birini to‘ldirgan holda amalga oshirilishi lozim. Bu yondashuv o‘quvchilarda bilimlarni parcha-parcha emas, balki yaxlit tasavvur sifatida shakllantirishga yordam beradi.

Savod o'rgatishda pedagogik texnologiyalarni qo'llashning nazariy asoslari

Pedagogik texnologiyalar savod o‘rgatish jarayonida o‘quvchilarning o‘zlashtirish samaradorligini oshirishga qaratilgan tizimli va innovatsion yondashuvni ifodalaydi. Bu yondashuv an'anaviy o‘qitish usullaridan farqli o‘laroq, o‘quv jarayonini optimallashtirish, har bir o‘quvchining individual xususiyatlari va kognitiv ehtiyojlarini hisobga olish hamda ularning o‘quv faoliyatiga faol ishtirokini ta'minlashga urg‘u beradi. Savod o‘rgatishda pedagogik texnologiyalarni qo‘llashning nazariy asoslari chuqur psixologik, didaktik va metodologik prinsiplarga tayanadi, ular o‘quvchining kognitiv rivojlanishi, tilni egallash mexanizmlari va ijtimoiy-madaniy kontekstdagi ta'lim jarayonlari haqidagi zamonaviy tushunchalarni o‘z ichiga oladi. Asosiy maqsad har bir o‘quvchiga o‘z tezligi va o‘rganish uslubida o‘qish va yozish ko‘nikmalarini samarali egallash imkoniyatini yaratishdir. Bu jarayonda texnologiyalar nafaqat oddiy vosita, balki ta'lim mazmunini boyituvchi, o‘quvchilarning motivatsiyasini sezilarli darajada oshiruvchi va o‘qituvchining faoliyatini yengillashtiruvchi muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi. Ushbu yondashuv ta'lim tizimini modernizatsiya qilish va uni XXI asrning raqamli davr talablariga moslashtirishda fundamental ahamiyat kasb etadi, bu esa ta'lim sifatini global miqyosda oshirishga xizmat qiladi.

Savod o‘rgatishda pedagogik texnologiyalarni qo‘llashning nazariy asoslari bir qator fundamental ta'lim nazariyalariga borib taqaladi. Jumladan, konstruktivizm nazariyasi, o‘quvchilar bilimlarni passiv qabul qiluvchi emas, balki ularni faol ravishda quruvchi subyektlar ekanligini ta'kidlaydi. Bu nuqtai nazardan, pedagogik texnologiyalar o‘quvchilarga yangi ma'lumotlarni o‘zlashtirish va mavjud bilimlar bilan bog‘lash uchun interaktiv va tadqiqotga asoslangan muhit yaratishga yordam beradi. Lev Vygotskiyning ijtimoiy-madaniy nazariyasi esa ta'lim jarayonida ijtimoiy o‘zaro ta'sir, hamkorlik va madaniy vositalarning, jumladan tilning rolini alohida ta'kidlaydi. Savod o‘rgatishda texnologiyalar hamkorlikdagi loyihalar, onlayn munozaralar va raqamli hikoya qilish vositalari orqali ijtimoiy o‘zaro ta'sirni kuchaytirishi mumkin. Kognitiv yuk nazariyasi (Cognitive Load Theory) o‘quvchining ishchi xotirasining cheklanganligini hisobga olib, o‘quv materiallarini optimal tarzda taqdim etish zarurligini ko‘rsatadi. Pedagogik texnologiyalar, masalan, multimedia vositalari va adaptiv o‘quv dasturlari orqali ma'lumotni vizual va audial shakllarda taqdim etish orqali kognitiv yukni kamaytirishi va o‘zlashtirishni sezilarli darajada

yaxshilashi mumkin. Shuningdek, faoliyat nazariyasi (Activity Theory) ta'limni maqsadga yo‘naltirilgan faoliyat sifatida ko‘rib chiqadi, bunda texnologiyalar o‘quvchilarning o‘quv faoliyatini qo‘llab-quvvatlovchi va kengaytiruvchi vosita bo‘lib xizmat qiladi. Bu nazariyalar pedagogik texnologiyalarni savod o‘rgatish amaliyotiga integratsiya qilish uchun mustahkam nazariy poydevor yaratadi va ularning samaradorligini ilmiy asoslaydi. Pedagogik texnologiyalarni savod o‘rgatishda qo‘llashning turli modellari mavjud bo‘lib, ular orasida SAMR modeli (Substitution, Augmentation, Modification, Redefinition) va TPACK modeli (Technological Pedagogical Content Knowledge) alohida nazariy va amaliy ahamiyatga ega. SAMR modeli texnologiyaning ta'lim jarayoniga integratsiya darajasini baholash imkonini bersa, TPACK modeli o‘qituvchilarning texnologik, pedagogik va mazmuniy bilimlarining o‘zaro bog‘liqligini va ularning samarali o‘qitishdagi sinergik ta'sirini ta'kidlaydi. Bu modellar o‘qituvchilarga texnologiyalarni nafaqat mavjud vazifalarni bajarish uchun oddiy vosita sifatida, balki yangi, innovatsion va transformativ o‘quv tajribalarini yaratish uchun ham qo‘llashda aniq yo‘l-yo‘riq beradi. Savod o‘rgatishda pedagogik texnologiyalarni qo‘llashning nazariy asoslari ta'lim jarayonini yanada samarali, qiziqarli, inklyuziv va o‘quvchi markazli qilishga qaratilgan bo‘lib, zamonaviy ta'limning asosiy ustunlaridan birini tashkil etadi. Bu yondashuv o‘quvchilarning XXI asr ko‘nikmalarini, jumladan, tanqidiy fikrlash, ijodkorlik, hamkorlik va raqamli savodxonlikni rivojlantirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi, ularni kelajakdagi hayot va mehnat faoliyatiga tayyorlaydi.

Savod o'rgatish darslarida interfaol usullar va innovatsion texnologiyalardan foydalanish

Savod o‘rgatish davri boshlang‘ich ta'limning eng muhim bosqichlaridan biri bo‘lib, unda o‘quvchilarda o‘qish, yozish va nutq madaniyatini shakllantirish asosiy vazifa hisoblanadi. An'anaviy o‘qitish usullari zamonaviy jamiyat talablariga har doim ham to‘liq javob bera olmasligi sababli, pedagogik amaliyotga interfaol usullar va innovatsion texnologiyalarni joriy etish zarurati tobora ortib bormoqda. Bu yondashuvlar o‘quvchilarning o‘quv jarayoniga faol jalb etilishini ta'minlab, ularning motivatsiyasini oshiradi va bilimlarni chuqurroq o‘zlashtirishga yordam beradi. Ta'lim sifatini oshirishda interfaol usullar va innovatsion texnologiyalarning integratsiyasi muhim ahamiyat kasb etadi, chunki ular o‘quvchilarga nafaqat ma'lumot beradi, balki ularda mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va ijodiy yondashuv ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi. Bu esa, o‘z navbatida, kelajakda ularning muvaffaqiyatli ta'lim olishi va jamiyatda faol ishtirok etishi uchun mustahkam poydevor yaratadi Interfaol usullar o‘quv jarayonida o‘qituvchi va o‘quvchilar, shuningdek, o‘quvchilarning o‘zaro faol muloqotini ta'minlovchi pedagogik yondashuvlardir. Bu usullar o‘quvchilarni passiv tinglovchilikdan faol ishtirokchilikka o‘tkazishga qaratilgan bo‘lib, ularda tanqidiy fikrlash, hamkorlikda ishlash va kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantiradi. Savod o‘rgatish darslarida "aqliy hujum", "klaster", "venn diagrammasi", "galereya bo‘ylab sayohat" kabi interfaol usullardan foydalanish o‘quvchilarga yangi so‘zlar va harflarni o‘rganishda turli nuqtai nazarlarni ko‘rib chiqish, g‘oyalarni erkin ifodalash va bilimlarni mustahkamlash imkonini beradi. Masalan, "aqliy hujum" orqali o‘quvchilar berilgan mavzu bo‘yicha barcha

assotsiatsiyalarni to‘plashlari, "klaster" yordamida esa asosiy tushunchalarni tizimlashtirishlari mumkin. Bu usullar o‘quvchilarda o‘ziga ishonchni oshiradi va ularni o‘quv jarayonining subyektiga aylantiradi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, interfaol va innovatsion texnologiyalarni qo‘llash o‘quvchilarning o‘zlashtirish darajasini sezilarli darajada oshiradi, ularning motivatsiyasini kuchaytiradi. Xususan, o‘yin texnologiyalari, muammoli ta'lim va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) savod o‘rgatish jarayonida yuqori samaradorlikni namoyish etdi. Bu texnologiyalar o‘quvchilarda tanqidiy fikrlash va ijodkorlik ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqot savod o'rgatish davri darslarida pedagogik texnologiyalardan, xususan, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning zamonaviy ta'lim talablariga javob berishdagi muhimligini ko'rsatdi. Tadqiqotning asosiy xulosalari quyidagilardan iborat: 1. Pedagogik texnologiyalarni savod o‘rgatish darslariga integratsiya qilish o‘quv materialini tushunishni chuqurlashtiradi va o‘quvchilarning faolligini oshiradi. 2. O‘qituvchilarning pedagogik texnologiyalarni qo‘llash bo‘yicha malakasini oshirish tizimi doimiy takomillashtirilishi lozim. 3. Har bir o‘quvchining individual xususiyatlarini hisobga olgan holda differensial yondashuvni ta'minlovchi texnologiyalarni joriy etish muhim.

Nazariy jihatdan, ushbu ish pedagogik texnologiyalarning ta'lim samaradorligiga ta'siri bo‘yicha mavjud ilmiy qarashlarni tasdiqladi va ularni boshlang‘ich ta'lim sharoitlariga tatbiq etishning amaliy mexanizmlarini boyitdi. Ta'lim jarayonida o‘quvchi markazli yondashuvni amalga oshirishda texnologiyalarning o‘rni alohida ta'kidlandi. Amaliy tavsiyalar sifatida, maktablarga savod o‘rgatish davri uchun maxsus ishlab chiqilgan pedagogik texnologiyalar to‘plamini joriy etish, o‘qituvchilar uchun muntazam treninglar tashkil etish va AKT vositalaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish tavsiya etiladi. Bu chora-tadbirlar ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Prezident Sh.M. Mirziyoyev tomonidan ilgari surilgan ta'lim tizimini modernizatsiya qilish strategiyasi doirasida pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi. Toshkent: O‘zbekiston, 2022.

2. Ishmuhamedov R.J. Innovatsion texnologiyalar ta'limda. Toshkent: Fan va texnologiya, 2008.

3. Ziyomuhamedov B. Pedagogik texnologiya zamonaviy didaktika. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2001.

4. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent: TDPU, 2006.

5. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. Qarshi: Nasaf, 2000.

6. Tolstoy L.N. Pedagogik asarlar. Toshkent: O‘qituvchi, 1980.

7. https://www.pedagog.uz/maqolalar/pedagogik-texnologiyalar-va-ularning-ta-limdagi-ahamiyati (accessed: 10.03.2024)

8. https://ziyonet.uz/uz/library/category/pedagogika (accessed: 10.03.2024)